

מה ל'צד השוה' ולהלכות נימוס?

דבר תורה פרשת שמות, ד"ר חזות גבריאלי

על הפסוק בפרשתנו :

(ד) וַיִּרְא יְהוָה כִּי סָר לְרַאֲוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֶּנֶה וַיֹּאמֶר מִשָּׁה מִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:

כותב המדרש :

ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה א

ויקרא, וידבר, הקדים קריאה לדיבור. הלא דין הוא! נאמר כאן דבור ונאמר בסנה דבור, מה דבור האמור בסנה הקדים קריאה לדיבור, אף דבור האמור כאן הקדים קריאה לדיבור. (ב) לא אם אמרת בדבור הסנה שהוא תחלה לדברות, תאמר בדבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות, דבור הר סיני יוכיח שאינו תחלה לדברות והקדים בו קריאה לדיבור. (ג) לא אם אמרת בדבור הר סיני שהוא לכל ישראל תאמר בדבור אהל מועד שאינו לכל ישראל, הרי אתה דן מבנין אב, לא דבור הסנה שהוא תחלה לדברות כהרי דבור הר סיני שאינו תחלה לדברות, ולא דבור הר סיני שהוא לכל ישראל, כהרי דבור הסנה שאינו לכל ישראל. (ד) הצד השוה שבהן שהן דבור ומפי קדש למשה והקדים קריאה לדיבור, אף כל שהוא דבור ומפי קדש למשה הקדים בו קריאה לדיבור.

בשני המופעים, ב'סנה' ו'בהר סיני', מקדים הקב"ה קריאה לדיבור. מן 'הצד השוה' שלהם מסיק הדרשן: " כל שהוא דבור ומפי קדש למשה הקדים בו קריאה לדיבור". את ההנהגה הזו מכנה הגמרא ביומא ד ע"ב, 'דרך ארץ':

למה הקדים קריאה לדיבור? לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו.

מהלך המדרש באופן סכמטי הוא כך: על אף שהקריאה הראשונה הייתה בסנה אין משם ראייה להנהגה זו, עקב הראשונות של המקרה המהווה סיבה מיוחדת הדוחה את ההכללה ממנה. גם מן המקור השני, 'הר סיני', אין להביא ראייה מכלילה. ראשונות אין כאן, אולם סיבה אחרת אפשרית יש כאן. זהו ניסוח פרקטי המבטא את תשומת ליבו של משה לקריאת האל בשל היותו בתוך קהל גדול. המדרש קובע אם כן כי כל מקור נדרש לעצמו ואינו יכול להילמד מן המקור המקביל. לו ניתן היה לעשות זאת היו אלו 'שני כתובין הבאים כאחד', ואלו כידוע אינן מלמדים.

המסקנה - אף אחת משתי הסיבות אינה מספיקה לבדה כדי להסביר את עניין הקדמת הקריאה לדיבור. זוהי ההנחה הלוגית היוצרת את תובנת 'הצד השוה'. היסוד המשותף לשני המקרים הוא החובה הנובעת מ'דרך ארץ' להקדים קריאה לדיבור.

על פי פרשני המידות שכתבו את 'ספרות הכללים' סכימת 'הצד השוה' שייכת לאחת ממידות הדרש של 'בניין אבי' (ראו לדוגמה: **ספר הכריתות** בית ג, **הליכות עולם** שער ד, **מידות אהרון** פרק ד). ה'בניין' הוא באמצעות שני המלמדים ('סנה' ו'הר סיני') היוצרים

בניין באמצעות אבן משותפת שעל גב שניהם, כלומר: 'הצד השוה'. ה'אבי פועל ב'בנו' דרך אמצעי ביניים (האם), וזו פועלת על הוולד. כך, שני המלמדים מולידים את ה'צד השוה' שהוא ה'בן' וממנו ילמדו לכל הדומים לו. (זאת, לפי סיעת ראשונים אחת, קיים גם תיאור סכמאטי אחר, שונה במהותו).

רבי ברוך הלוי אפשטיין מסביר כך: (תורה תמימה, הערות, ויקרא פרק א, הערה א)

ר"ל שלא יתחיל לדבר עמו פתאום. ...י"ל דרוצה להביא רבותא יותר דאפילו עם אדם שהוא מכיר ומקורב לו באהבה וחבה יתירה ג"כ לא ידבר פתאום, ועל זה תכונן הראיה ממשה שעליו העיד הקדוש ברוך הוא, בכל ביתי נאמן הוא ובמראה ולא בחידות אדבר בו, ואפ"ה הכינו לדבר קודם שדבר עמו:

'פתאום' על פי הרמב"ן (בהעלותך, י"ב, ד) הוא מגזרת 'פתי'. דיבור פתאומי ללא קריאה יכול לשבש את מחשבות זולתנו ולהעמידו כפתי. כולנו אם כן חייבים באימון נפש זה ולא לחינם סידר הרמב"ם את 'הלכות דעות' מיד ובסמיכות ל'הלכות יסודי התורה'.

המדור: מידות הדרש

התאור: ממייסדי 'מידה טובה' לחקר ההגיון היהודי ושיטה מחודשת ללימוד תלמוד בעידן המחשב.